

О‘ЗBEKISTONDA MOLIYAVIY INTIZOMNI TA’MINLASHDA MOLIYAVIY NAZORATNING O‘RNI

Nuraliyeva Barno Qudrat qizi
Toshkent Moliya Instituti
Iqtisodiy tahlil kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Moliyaviy nazorat – qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari hamda nodavlat notijorat tashkilotlarining markazlashgan va markazlashmagan davlat mablag‘larini eng samarali ijtimoiy ta’minlash maqsadida jalb qilish, taqsimlash va ulardan foydalanish jarayonida moliyaviy intizomning qonuniyligini va oqilonaligini ta’minlashga qaratilgan maqsadli faoliyat hisoblanadi. Ushbu maqolada moliyaviy tizimning rivojlanishida davlat organlarining nazoratining tutgan o‘rni haqida fikr yuritilgan .

Kalit so‘zlar: Moliyaviy nazorat, moliyaviy resurslar, mablag‘lar, moliyaviy intizom, byudjet ijrosi , daromadlar.

Moliyaviy nazoratning qiymati davlatning moliyaviy faoliyatining tabiati, moliyaviy siyosatning ijtimoiy yo‘nalishi bilan belgilanadi, bu esa o‘z navbatida ko‘proq va kattaroq mablag‘larni talab qiladi.

Cheklangan moliyaviy resurslardan oqilona va samarali foydalanish markazlashtirilgan va markazlashmagan mablag‘larni, birinchi navbatda, davlat mablag‘larini safarbar etish, taqsimlash va ulardan foydalanish jarayonida qonunchilikka rioya etilishi, moliyaviy intizom va maqsadga muvofiqligi ustidan samarali nazorat tizimi mavjud bo‘lgandagina mumkin bo‘ladi. Moliyaviy nazorat jarayonida olingan natijalar byudjetlarning daromadlar va xarajatlar bo‘yicha ijrosini ta‘minlaydi, moliyaviy resurslar hajmini oshirish uchun zaxiralarni topish, moliyaviy resurslarni taqsimlashdagi nomutanosiblikni aniqlash va bartaraf etish, maqsadli foydalanishni ta‘minlash va boshqa funktsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi.

Moliyaviy nazorat – qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari hamda nodavlat notijorat tashkilotlarining markazlashgan va markazlashmagan davlat mablag‘lari mablag‘larini eng samarali ijtimoiy ta’minlash maqsadida jalb qilish, taqsimlash va ulardan foydalanish jarayonida moliyaviy intizomning qonuniyligini va oqilonaligini ta’minlashga qaratilgan maqsadli faoliyati.

Moliyaviy qonun bilan tartibga solinadigan munosabatlarda moliyaviy nazoratning asosiy mazmunini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

- yuridik va jismoniy shaxslarning davlat va mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlari oldidagi moliyaviy majburiyatlari bajarilishini tekshirish;

- davlat va kommunal korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning xo'jalik yuritish yoki operativ boshqaruvida bo'lgan moliyaviy resurslardan to'g'ri foydalanishini tekshirish;

- kredit tashkilotlaridagi hisobvaraqlardagi korxonalar, muassasalar va tashkilotlar tomonidan moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish, hisob-kitob qilish va pul mablag'larini saqlash qoidalariga rioya etilishini tekshirish;

- ichki ishlab chiqarish zahiralari aniqlash - mehnat unumdorligini, rentabellikni oshirish, pul va moddiy resurslarni tejash imkoniyatlari;

- aniqlangan moliyaviy intizom buzilishlarining oldini olish va bartaraf etish.

Asos sifatida qabul qilingan mezonlarga ko'ra, moliyaviy nazorat bir necha turlarga bo'linadi. Ko'pincha moliyaviy nazoratni turlarga bo'lish mezoni nazoratning vaqt omili bo'lib, shu asosda dastlabki moliyaviy nazorat, joriy moliyaviy nazorat va keyingi moliyaviy nazorat ajratiladi. Bunday nazorat turlari barcha nazorat qiluvchi organlarga xosdir.

Moliyaviy nazoratning asosiy vazifasi moliyaviy intizomni qo'llab-quvvatlash, moliyaviy huquqbuzarliklarning oldini olish va ularni sodir etganlik uchun qonuniy choralarini qo'llashdir.

Moliyaviy intizom - bu mablag'larni shakllantirish, taqsimlash va ulardan foydalanish sohasidagi amaldagi qonun hujjatlarining belgilangan talablariga rioya qilish holati. Moliyaviy intizom talablari moliyaviy huquqiy munosabatlarning barcha ishtirokchilariga taalluqlidir. Ayrim sub'ektlar harakatlarining noqonuniyligi moliyaviy siyosatning buzilishiga olib keladi va rejalashtirilgan maqsad va vazifalarga erishishga to'sqinlik qiladi. Agar moliyaviy nazorat jarayonida ko'plab sub'ektlar tomonidan moliyaviy faoliyat sohasidagi qonun hujjatlari talablarini doimiy ravishda buzish holatlari aniqlansa, bu moliyaviy siyosatda ularning manfaatlari hisobga olinmaganligini ko'rsatishi mumkin. Bunday holda, ushbu siyosatga tegishli tuzatishlar kiritish zarur, chunki davlatning moliyaviy siyosati barcha moliyaviy munosabatlar sub'ektlarining manfaatlari hisobga olgan holda, umumiy jamoatchilik manfaatlari ta'minlamaguncha, hech qanday nazoratni kuchaytirish kutilgan natijani bermaydi.

Moliyaviy nazoratning eng muhim tamoyillari:

- mustaqillik;
- oshkoralik;
- profilaktika (ehtiyotkorlik xarakteri);
- samaradorlik;
- muntazamlilik;
- xolislik.

Moliyaviy nazorat qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyat organlari, davlat moliyaviy nazoratining maxsus organlari, shuningdek nodavlat ixtisoslashtirilgan tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi. Davlat moliyaviy nazoratini amalga

oshirishda moliyani boshqarish bo'yicha davlat ijroiya hokimiyatining ixtisoslashgan organlari alohida rol o'ynaydi, ular uchun moliyaviy faoliyatning o'zi asosiy hisoblanadi.

Davlatning moliyaviy nazorati davlat boshqaruvining eng muhim funktsiyalaridan biri bo'lib, moliyaviy resurslarni va boshqa davlat mulkini boshqarishda qonuniylik, maqsadga muvofiqlik va samaradorlikning qabul qilingan me'yorlaridan chetga chiqish holatlarini aniqlashga va bunday og'ishlar mavjud bo'lganda; tegishli tuzatish va ehtiyot choralarini o'z vaqtida qabul qilishda. Xalqning iqtisodiy va siyosiy farovonligi davlat moliyaviy nazoratining samaradorligiga bog'liq.

Iqtisodiyotni rivojlantirishning hozirgi bosqichida davlat daromadlarining to'liq shakllantirilishi va o'z vaqtida kelib tushishi, shuningdek, byudjet mablag'laridan foydalanish va davlat mulkini tasarruf etishning qonuniyligi va samaradorligi ustidan samarali moliyaviy nazoratni tashkil etish muhim vazifaga aylanmoqda.

Qo'llanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining Davlat moliyaviy nazorati bosh boshqarmasito'grisidagi nizom. Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 24-oktabrdagi 870-son Qaroriga Ilova .

2. Абдуллаев Р. Бухгалтерский учет и аудит. Учебное пособие. 2- издание. Ташкент. «Iqtisod Moliya » 2010.

3. То'rayев А. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida korxonalarda ichki audit xizmatini tekmillashtirish. Toshkent. Iqtisod-moliya 2009 .

4. Jabborov A.I. "Moliyaviy tizimni takomillashtirish masalalari. O'zbek.Resp-da iqtisodiy tahlil va auditni rivojlantirish muammolari" .Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Toshkent, 2011.